

— Odova na has Rom, havo na džanlas paramisli lači

— Z rozhovoru se Štefanem Kačánim

Z dalšího rozhovoru s panem Kačánim (1936–2000, Čachtice), jehož začátek i s komentářem jsme otiskli v minulém čísle RDŽ. Jevend 2004, vybíráme dvě legendy. Romové jako každý národ legendarizují při hledání a formování vlastní identity svou historií. Indická pravlast je časově příliš vzdálená a inspirační prameny vyvěrající z původní kultury se kdysi kdesi vsákly do země. A tak se nabídlo možné ztotožnění s Trójou. Pořad o Tróji vysílaný v sedmdesátých letech v televizi neinspiroval jen pana Kačániho. Podobnou legendu jsme slyšeli vyprávět na druhém konci republiky v Kurimě u Bardejova. Není vyloučené, že tyto legendy nebudou mít dlouhého trvání. Tím spíš je zajímavé je zachytit a publikovat.

Legendám předchází krátký úvod o vypravěčově dědečkovi. Celou část rozhovoru otiskujeme tentokrát záměrně pouze v romštině.

Audiozáznam 11.–12.3.1998 Čachtice (romsky Čejta), kazety 32 a 33.

Při rozhovoru přítomná manželka pana Kačániho

Zaznamenali Hana Šebková, Viktor Elšík a Peter Wagner

Přepsali Hana Šebková a Peter Wagner.

Tumaro papus džanelas the gadžikanas, abo čak romanés te vakerel?

The gádzikanas, jov džanlas štár dumi. Jov džanlas *německy, maďarsky* džanlas, *bulharsky* džanlas – jov kerlas o kotli, jov phirlas všelikate. Jov kerlas sa – mek leskro phral tiež – jon phírnas dujdžene, pokal has lengro dad džído, tak phírnas – ande Německo phírnas, tak jon oda duma potrebinas... Tak buter dumi džanlas.

Le papuske sar o nav?

Matej Kačáni. Amen adaj Čachticate samas tak dúj – dvojja Roma. Jedni has Kačániovci u áver has Herákovci.

A o Kačániovci savore jekh jéri?
Jekh jéri, uva... Man už hin čak
phen, ale oda tak... no amen
sam čak, amen, so sam Kačáni-
ovci, už sam čak trindžene: me
the duj bratranci, ostatna už hi
muláne.

Sar oda, hoj džanelas *bulbarsky*?
Jov avľa khatar e Bulgaria,
abo...?

Na. Jov džalas, *príklad*, oda kotli
te kerel, jov has odoj the jepaš
berš u jov has igen šikovno pro
dumi. Jov trine štáre čhonenge ovladinlas bára, bára viči. Jov has šikovno, no. U oge baba tiež.
Mri babka, le papuskri daj. Joj has Pobeďimatar, jon has Dychovci.

Džanes ale, oda Herákovci, odova pocházenen až andal e Jugoslávia. So me avka strat-
ňindom Herákovcena, tak jekhe Jugoslávcoha – Herák.

Mri pra- pra- pra-babka has primabalerina.

| Rodina kačániových, Štefan v popředí | foto rodinný archiv |

Kaj?

Odova tumenge na džanav te phenel, kaj, u oda na Kačániovci. Kačáni pochádzinlas – Mod-
rý Kameň. U odova na has Roma, odova has gore. Odova has ráklo jekhethemaňiskro the jov
peske oblubindas mra pra- pra-babka. Igen has šukár. U leskro dad, kana dikhľas sa, le čhas
tradindas avri. Ta jov phírlas upre tele (...) Me pal odova čhindom odoj *pár razy* the stretňin-
dom man jekhe doktorihla pala kada veci...

A koda tumenge tiž vakerlas tumaro papus?

No právda! Lebo amen – o Roma na džanenas te čhinel, ale ákso laveha peske odova džane-
nas te phenel. Papus phenlas le čhaske, ógo čhávo phenlas zase – no tak avka odova džalas
furt.

Dajme tomu adaj amaro papus vakerlas paramisla. A o dad na, jov pr'odova na has. Ba
aňi o stricos pr'odova na has, aňi o tetki, čak ogo papus. Pale oda Roma pes avka schádzine-
nas *dost často*, oda bratranci, so has, oda sestreňici. Jon pes stretávinenas th'ávka duma denas.
Pijenas peske the paš odova vakernas.

Odova na has Rom ande gáveste, havo na džanlas paramisli láčhi. Lebo paramisla pes vakeren – *dajme tomu* odova hi ávka, phenas amenge, *petnast', dvadsat' percent* čáčo.

Me tumenge phenav jekh prípados, tež tumen odova džanen láčhes, oda Trojsko graj. Trója. Tak odova tiež ávka. Oda krális has odoj the ko susedno krális slúžinlas Rom. Terno Rom. The oda krális susednones has čhaj, šukár čhaj. A joj kamlas oda Romes. Igen igen les kamlas. No tak oda susedno krális vihlásindas oda jekhe králske máriben. Tak ale ogo krális vičindas peske le rádcen, ale našťik ke nihoste pernas. Akanak o Rom odoj šunlas, u jov phenel: „Šunen: me vičinava mre Romen, amare Roma, amen keraha aso vareso, hoj sako odoles-tar mosi daral.“

No tak oda krális šundas: „No te vareso aso dokázinena, igen láčhes amen tuke odme-ninaha oda Romenge,“ phenel.

No oda Roma le králistar phučle, hoj či šaj andal o veš čhinen so najbareder stromos ávri.

U jov phenel: „Šaj, keren, so kamen, ale kaj odova t'avel láčho.“ Oda Roma čhinde aso stromos avri, báro, the začinde te kresinel. The až odoles-tar vijd'indas ávka aso vareso, ávka har grast. U oda jekh aso phúro Rom phenel: „Mre čháve, odova nane láčho. Hi odova láčhes, ale andral mosi avel čúčo anda grast, kaj te džan o manuša. Lebo ináč odoles-tar n'avla *vúbec žážno cena*. Oda manuša pes n'avna kaj te garuvel.“

Kerde odova, vidlabinde andral odova, kedinde avri, restinle odoj *dvanást'* džéne. U oda phúro Rom phenel: „Ale čhavale mre, odova nane láčhes.“ *Vúbec* leske odova na lúbin-las. U oda terno čhavo phenel: „So mek kames?“

Phenel: „Oda grast, jov mosi phírel.“ Ávka pr'odova rozmišlinlas, phenel: „Odova nane *možná*. Tak keraha kereki, kolesa kerá, the továre pre varehave strasta the pre varehave kašta, the dikhaha, so odova kerla!“

Tak gele ando veš, čhinde aso bareder stromos – čhinde avri, kerde ase kolesa, har aka-dava ávke štar, thode odoj telal ase kola, has avka har osi, ale odova has kašt. Akanak oda ko-lesi nasad'inde pr'odova, the skúšinenas, so odova kerla. Ta džalas odova, džalas odova. Aka-nak, už pes začinenas te márel, tak ógo Roma oda králske mek pomožinde, oda Trojskone grasteha dobijnide oda královstvos, oda áver. No the akanak, kana has už pal o máriben, pal savoro, akanak oda radci phenen oda králske: „Har odova vlastně akanak tu oda Romenca kames te kerel? Veď oda Roma jepaš tro majetkos chana!“

No pale jekh zas phenel: „No šun, *do rána*, har hi odoj ávri pášle, te mudárel len savo-redženen!“

No tak bizo joj, joj oda rákli odova šundas. No joj denášťas pal oda Rom, pal oda terno Rom the phenel leske: „Džanes so, denáš sigeder áthar preč, lebo mro dad kamel tumen savo-redženen te mudárel.“

Ta jov odoleske tak na paťalas, ale kana leske phendās, so har, no tak jov vičindās le Romen, ale varehave Roma les šunde, varehave Roma les na šunde.

No tak have les na šunde, áchile odoj, tak odoleno oda královsko vojskos mudárdās savoredženeno. U ko denášťas, u amen sam lendar potomki.

No ale te ... odova ávka igen lel. Ta šaj pr'odova vareso čáčo avel, šaj, šaj! Ale ák so: O Roma has koritára a mek hi. Adaj o koriti, so kernas, uva. No tak vela odova šaj, šaj ande odova váreso avel, lebo Trojsko grast, no, me džánav? He tumen phíren ando školi, tumen odova študinnas ande treto lebo ande štvrtó mešťanka, ne? Alebo ande gymnázija?

Alebo kecivár ande khangeri, kana džan, odoj hi pro cikno oltáris asi kál'i socha. Ogo góra lake pheneno „Kál'i“. Ale odova nane Kál'i, odova hi Kál'i.¹

U odova has tieš aso prípados: O Rom la Romňaha the duj čháve, jekh čhaj džanas avka spoľu ávri. The ráde chudindās, tak peske avka bešte, the bizo, o Rom kerdās jag, tak bizo, súde odoj téle. U o Rom čak ávka pre jepaš jakh has súde, šunel vareso, denášel the vičinel, vičinel pomoca. Šunel, šunel, akanak blížinel pes pašeder, o Rom chuťilas upre, dikhel, o grasta džan the koča. No tak jov chuťilas o Rom, zastavindās le grasten the phenel ... har zastavindās, andal e koča geľlas avri manuš. U odova has grofos. The phenel leske: „Paľikerav tuke šukáres, hoj mange zachráňindal ogo životos. Te šaj, na, tajsa tut užárav, ága kaj. Abo ógo kodoj teleder me bešav, me som odova the odovatar, užarav tut ke mande pro dilos.“ No tak ógo Rom phendās la romňake, kana ušťilas upre, so pes stajindās, u oge romňi daralas, leskri. U ogo čháve – has les oda čhaj, phenel: „Ale so daras, kana leske o dživípen zachráňindal, tak šaj džas.“ Tak géle odija, jov len predstavindās peskera romňake: „Akadava hi oda záchranci mre, so mange o dživípen zachráňinde.“

No tak te chal len dine, no sa, *skrátka*, so potrebinenas, aso kheroro len diňas, the len, oda čháven, duj čháven thodās – andro školi, mar jon phirnas savore džene andre královsko škola. Savore džene. Oda čhavendar dujedžénendar has lukeste u odá čhaj, la áver na bavinlas ništ, čak o bilinki te kedel. Zelini. No tak jov oda barones kamlas, kaj te avel sestrička. Joj na. Tak šelihar la prehovárinlas .... Na, na, na! U jov phenelas: „Šun! Ógo kodoj ila krális duj pheňa. Jon našťik phíren, hi lenge tubera, šuki dukh.“

No tak phenel: „Te kames, kana už kames oda zelinikenca te bavinel, bavin tut lenca!“

No joj phenel: „Láches.“ Avka andro jepaš veš zastavindās pes te šunel, vičinel pre late: „Kál'i, ma sidár, užár!“ No oge Kál'i užárlas ale ňikas na dikhlās. The phenel: „Ko sal, so sal?“ U jov phenel: „Me som aso manuš, me som raj upral akada véša the upral akada lúki. Som raj. U kaj sal vistrojeno?“

1 Pan Kačáni výrazně prodlouží obě slabiky a na druhou slabiku dá přízvuk.

„Džav ke králiskre pheňa te slúžinel.“

Jov phenel: „No, džá. Ma dara, láches tuke avla.“

Gele odija, hár džalas ávka dureder, has odoj asi chaňikori – *studienka* – the kamlas pá-
ňi te pijel. Ale odoj has pherdo kašta čhide. Tak oda kašta kedindas avri, čhivrdindas pro bo-
kos the ógo páňi začindas te džal but, but. Áčhiľas odolestar až asi leňóri. Piľas, gelas avka té-
le le brežkoha, až peľas k’oda zámkos, kaj has oda králiskere pheňa. No the oda pheňa, kana
la dikhle: „So adaj kames?“

„O krális man bičhaďas, kaj te tumenca adaj avav.“

„Ale so tu adaj kereha ávka? Lebo odova čak korkoro ..... duje džénenge... (?)“

Ale ajcik ajcik na diňas peske te phenel, áčhiľas odoj. Tak lenca has odoj delšo doba.
Tak jon oda ráňija našťik phírnas ávka igen, tak joj lenge távlas, pale – no šeličo, šeličo šaj
odova lenca kerlas. Pale, kana šaj čulička phírnas, ta phírnas ando veša. The ligedindas oda
ráňijen k’oda pramienkos, k’oda páňi. No odoj oda páňestar píle – u akanak ale oda ráňija na
šunde, čak joj: „Dža dureder, odoj hi ávgin – mados. Ávgin, de len, mek chan, the tu cha!
Džidona!“

No tak gele čulička dureder, odoj čáčes andal o stromos čulilas – ase cheva has andro
stromos – čulilas o mados avri.

No tak jon tak ando vasta the začinde te chal. No tak oda ráňenge pes odova zalúbín-
ďas. Jekhvár odija gele, *druhý raz* odija gele – tak jon has džíde oda medostar, oda čajos, so
kernas – ta *skrátka* phuvále. U oda cháve – lendar áčhile báre dustojňika, šaržija has len dost
báre. Lile peske oda králiskre ráklijen romňege, ale so pal odova, kana le dades la da trádinde
andal oda kheroro avri, kaj len o baronos diňas!?

Te chovinenas bálen, ta odova th’ odova th’ odova, tak ale odova oda dad oda daj nasmi
oda bálen chanas. Šaj chanas čak o šéro the o goja. U ostatno has vaš lenge, vaš oda raja, vaš
oda ... No tak ogi daj phenel: „Ma dara, amen th’ odolestar čáľuvaha.“ U *dovčílku* – hi odova
ávka, hoj ogo Roma čáľon, oda gojendar th’ oda šerendar. No tak th’ o paprčki odvarindá, av-
ka. Odova hi čak – nane odova celo, odova čak tumenge kávka skrácindom, odova asi – asi...
Odova has but ase veci. U áda kadava šaj has, valeso šaj has, ale sa na.

Zusammenfassung

Aus dem Interview mit Štefan Kačáni

Štefan Kačáni geht im Folgenden auf seine Herkunft aus verschiedenen Teilen der Slowakei und aus Jugoslawien ein und hebt die Weitergabe von Kulturgut von einer Generation auf die nächste als Ersatz schriftlicher Tradition hervor. Eine bestimmte Form dieser Übergabe sind die **paramisla**, Geschichten, und an zwei davon bietet er Teilhabe an.

Im einen spielen die Roma die Hauptdarsteller in der Legende vom trojanischen Pferd und helfen dem König, bei dem sie in Dienst stehen, das befeindete Königreich zu erobern. Aus Angst vor den Ansprüchen der zu entlohnenden Roma werden Pläne geschmiedet, sie dann zu ermorden, aber einem Teil gelingt die Flucht in die weite Welt.

Im zweiten Märchen rettet der Held einen Baron und wird reichlich mit einem Anwesen vergütet. Seine Tochter gerät zur Wunderheilerin, der Sohn macht Karriere in der Armee, beide heiraten Weiße und lassen sich im Haus der Eltern an deren Statt nieder. Seit der Zeit ernähren sich die Roma eben den Kindern zuliebe von Schweineköpfen und Schweinedärmen.

PW

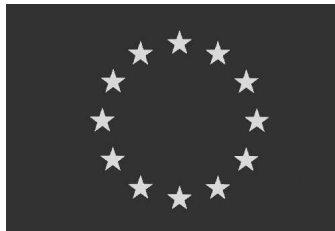
Andro veš briľom sar šukar kvitkos,
andre romane gada sar romaňi vila.
e jag kamav sar miro dživipen.
Romane čhaja khelenas sar balvaj,
andro baro svetos len iľa o paňi,
o brišind baro sar mire apsa.

*ZŠ Jarovnice (BČ) vzpomínka na povodeň v roce 1998,
při které zahynulo i několik romských dětí*

Dugi, Dugi, Dugi, Dugi,
biken la guruvňa
vaš o deš koruni,
me lav la paluňa,
tu les la angľuňa.

řikadlo při kterém se tleská do dlaní, Bystrany

Romano džaniben - ňilaj 2005
Sborník romistických studií

Vydává Společnost přátel časopisu Romano džaniben
Ondříčkova 33, 130 00 Praha 3
tel.: 222 715 947, e-mail: dzaniben@email.cz, www.dzaniben.cz
bankovní spojení: 161582339/0300

Šéfredaktorka: Milena Hübschmannová
Výkonné redaktorky: Lada Viková a Helena Sadílková
Technický redaktor: Peter Wagner
Sazba: Petr Teichmann
Tisk: PBtisk, Příbram

Produkci zajišťuje nakladatelství G plus G, s.r.o.,
Biskupcova 78, 130 00 Praha 3
tel: 222 588 001, e-mail: gplusg@gplusg.cz, www.gplusg.cz

Náklad: 600 ks
Doporučená cena: 140 Kč
Roční předplatné: 280 Kč (včetně poštovného a balného)

ISSN 1210-8545
Evidenční číslo podle tiskového zákona: MK ČR E 6882

Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí. Obsah zveřejněných polemických článků nemusí být totožný se stanoviskem redakce. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha č.j. NP 1360/1994 ze dne 24.6.1994.